

## KÜZDELEM A VILÁG KERESKEDELMI URALMÁÉRT.

### I. Az Egyesült-Államok.

Nem mondom újat, midőn ráutalok arra a jelenségre, hogy a XIX. század nagy liberalismusa — fényes, szép elméletek, lángoló nagy elmék e teremtménye — haldoklóban van mint politikai vezéreszme. »Imperialismus«, *terjeszkedés* lett a nagyhatalmak vezető gondolata. Terjeszkedés lett a hitvallása a liberális Angliának, Németországnak, Oroszországnak, Franciaországnak s az északamerikai Egyesült-Államoknak egyaránt. Cobden, John Bright, Gladstone, Deák Ferencz, Kossuth Lajos minél szélesebb kört átfogni óhajtó kereskedelmi és politikai felfogása helyett uralkodóvá lett a Chamberlain, Rhodes, MacKinley, Roosevelt, II. Vilmos és Bülow gondolkodása. Semmi érzelmi, semmi filozofikus momentum!

Mindenik csupa erő, csupa energia, metsző hidegség, számítás. Erő és energia kell otthon; hisz a hő energiája hajtja a világatomokat. Merő számítás, hideg éleslátás külföldön; hisz az ész kormányozza a hő tevékenységét! Csalódtunk volna hát, azt hívén, hogy a hódítók kora lejárt? Csalódtunk, azt hívén, hogy egy hatalmat sem vonz többé a »területe nagyságával való dicsekvés«? Úgy látszik igen! Különben alig érthető, mi oka lehet annak a hónapok óta tartó, minden pillanatban kitöréssel fenyegető hatalmi féltékenységnek, mely az itthon békében élő s békét hirdető nemzeteket oly erősen hatalmában tartja távol világrészekben. (Fashoda, Cuba, Transvaal, China stb.) Alig érthető az a nevetségesnek tetsző, oly szembeötlő jelenség, hogy a világ két leghatalmasabb állama: több ezer kilométer távolságban feyvert fogni kész egy parányi kis vasútdarabka bírásáért, a mely — ma — egészen jelentéktelennek látszik. E csalódás azonban csak látszólagos. Pusztán egy terület bírása ma már nem izgatja a nagyhatalmakat. Izgatja azonban *a kereskedelmi érdek és kereskedelmi verseny: a huszadik század ural-*

*kodó politikai gondolata.* Hol fekszik egy terület; milyen hasznot hajt; mi terem rajta; mi van bensejében; milyen nép lakja: ez ma a kérdés. És e kérdés kutatása absorbeálja a tudomány és technika emberének, az államférfinak és katonának, a kereskedőnek, munkásnak figyelmét. Új felfogás vezeti az elméket, a mely új felfogás megdöntötte a régit, melyet Anglia Waterloo győzelme vezetett be; a miként új nemzetközi politikai állapot jött létre mely megdöntötte a Waterloonál megalapított európai egyensúlyt; megfosztotta Londont »a világ pénzcentruma« jellegétől. Ezen új felfogás és új politikai helyzet Franciaországnak, mint elsőrendű világhatalomnak összerogyásával, Németországnak mint elsőrendű világhatalomnak megjelenésével kezdődik. Az 1870. utáni változás létrehozásában működő erők azóta összegyűjtött energiával hatva a társadalomra, egész mélyében megváltoztatták az élet feltételeit és szörnyű változásokat ígérnek a jövőre. Minden társadalomban uralkodó hajlandóság lett *a nagyobb, sűrűbb tömegekben való egyesülés*; egyesülten minden lehetséges gazdasági forrásnak lehetőleg egy faj, egy nyelv, egy nemzet számára való kizárólagos lefoglalása. Uralkodó hajlandóság lett, hogy az életrevalóbb, gazdaságosabb felfogású tömeg elpusztítsa a pazarabbat és gyengébbet.

A régi liberális felfogásból ez új felfogásba való átmenetnek épen most érezzük lázát és forrongását, amely forrongásban új hatalmak születnek, régiak hálnak meg. E küzdelem túlnyomó részét azon láthatatlan erő hatalma dönti majd el, mely rothadtta tette a *latin* világot; mely megdöntötte *Anglia* kereskedelmi, ipari, pénzügyi, irodalmi múlt századbeli hegemoniáját; mely teljesen új gazdasági rendszer középpontjává emelte *Németországot*, talpig felfegyverezte a világ legbékéségesebb kalmár nemzetét, a *Yankeet* s kiterjesztette a *muszka* moloch karjait egész Észak-Ázsiára, Észak-Chinára a Jangtse-Kia'ng folyóig. Háború van künn a nagy világban. Világforradalom! A kultúrnemzetek mindenike érzi, látja, tudja: »a lenni vagy nem lenni« örökös kérdése újólág világrendítő s világépítő alakjában merült fel az idők méhéből. Életre-halálra foly a küzdelem.

Nem nyers erőszakkal még, hanem észszel, éleslátással, ügyességgel, bátorsággal, kitartással, taktikával, pénzzel.

Az értelem, akarat energiája küzd az értelemmel akarattal. Tudományos kereskedelmi nevelés a hasonlóval, taktika a taktikával épen úgy mint a fegyver a fegyverrel a háborúban. És ez a küzdelem épen nem vértelen. Jobban telve van ez

irtózatossal erőfeszítésekkel mint a nyers erő, a kard és izom háborúja; ez a küzdelem épügy megtölti a levegőt, elméket, érzelmeket, csatateret: diadalordítással, halálhörgéssel, eszmékkel és nagy indulatokkal, holtak romjaival, nyomorékokkal mint az ágyuk harcza. Sőt e küzdelemben nem egy-két nemzet, hanem az egész világ megremeg, a civilizált nemzetek teljes világa. E küzdelem dönti el legalább százestendőre kontinensek gazdagságának, szegénységének, tudományának, irodalmának, morális fejlődésének irányát, életét, az egész civilizáció jövőjét. Nem csoda, ha ilyen körülmények között, Európa és Amerika, Ázsia és Afrika ég az előkészület lázában. Harczba, a jövőd kereskedelmi hegemóniáért való harczba minden ország minden fegyverével készül.

Az angol napilapok jó egy évóta hoznak naponta közleményeket a hanyatló világgazdaságról; a földművelés, kereskedelem csökkenéséről. Új *heti* lapok, új *havi* folyóiratok alakultak *s alakulnak csupán azzal a czéllal*, hogy feltárják az angol kereskedelmi hegemóniát ért csapást; új kereskedelmi világhatalmak keletkezését, ezek versenyt, a mely verseny gyökerében támadta meg s végpusztulással fenyegeti az *angol világhatalom életerejét*. Harczba szólítják e lapok hasábjain, a legkiválóbb tudósokat, közgazdászokat, képviselőket, kereskedőket, A parlament tagjai *agitáló* körútra indulnak, hogy »tudományosabb« kereskedelmi és technikai iskolákat teremtsenek. Együtt munkál kormány és ellenzék.

Nincs közöttük, törekvéseikben különbség, ellenségeskedés. A kontinensen úgy gyalázott Chamberlain, míg a búrok ellen harczol, időt talál a *birninghami* kereskedelmi, technikai új egyetem megalapítására, szervezésére, a költségek összegyűjtésére. Ugyanakkor az ellenzék vezére Roseberry a glasgowi egyetemről sürget »tudományosabban nevelt kereskedőket«, s adja ki a jelszót: »Educate! Educate! Educate! különben elvész a brit világhatalom.« S szavára megnyílnak az angol erszények; 3 hónap alatt előáll az egyetemi jellegű »London School of Economics and Political Science« új épülete, új tanítási rendszere. \*)

Németországban megmozdul az utcza is, ha közgazdasági dologról van szó. Pedig ott örökodik a német császár — ez az Isten minden kegyelmével megáldott nagy államférfin — latba-

\*) Lásd: The Times 1901. márcz. 17., 22. sz. és »Huszadik Század« I. kötet, 223. lap.

veti minden tekintélyét, lelkének minden szenvedélyét, tüzer, férfias erejét, a hideg elme minden számítását, taktikáját, hogy nemzetét oly útra vezérelhesse, melyen előkészülhet a jövő küzdelmekre. Taktikázik itt, hogy hajóhada legyen; hazug ürügyei törbe Chinába, hogy megelőzzön óriási szén- és vastelepek megszerzésében — a melyektől a jelen század gazdasági suprematiája függ — más betörőket; egyezkedik az agráriusokkal ott, hogy keresztül erőszakolhassa a rövidlátók ellenében csatornajavaslatát s ezzel megadja a német iparnak a versenyképességet, hogy aczéla, vasa, kőszene, gabonája, fája, *olcsón* jelenhessék meg a távoli piacokon is. \*)

Sajnos a magyar közvélemény nem törődik azzal, hol épül vasút és hol nem épül; hol nyílik csatorna, s miért nem nyílik ott, a hol nyílnia kellene? Kit érdekel nálunk a bosnyák-dalmát-délvidéki vasút kérdése? Mit bánjuk mi, ha az osztrák, olasz, muszka felfalják is egymást a dalmát kikötőkért, melyek Magyarországhoz tartoznak; idegen kézben a magyart *zárják* el az egyedüli szabad és olcsó közlekedéstől a tengertől; magyar kézben a magyarnak nyitnak a tengerre utat; a magyarhoz nyílnak a Balkán kereskedelmével! Mit bánja a magyar közvélemény, mennyi hajója úszkál a Dunán, Tiszán, s miért nem úszkál több! Miért törje a fejét a viszonyok változásán, új helyzetek alakulása által okozott új európai politikai, gazdasági szövetségeken? Majd megoldja Európa diplomáciája ott ahol akarja s megköti újra ott a hol jónak látja! A magyar közvélemény alhatik, hisz örökös érdekein az *osztrák diplomácia!* Neki minden mindegy. Csak Bécs nem mindegy. Háromszázötven év szokása köti, hogy arra tekintsen folytonosan és ne lássa meg a saját érdekeit.

Node annál jobban törődik ily dolgokkal az osztrák, a muszka is. Az északamerikai Unió hasonlóan csatornákat épít, hajóhadat, hadsereget állít. Consolidálja pénzét, erejét, energiáját, nyersanyagát, terményeit. Készül a világmérfőzésre.

Ezen világversenynek eddigi folyásáról és *a versenyző nagyhatalmak* jelenlegi erejéről, múltja s jelene ismerése alapján a jövő alakulásokról óhajtok szólni. A mostani első alkalommal az »Északamerikai Egyesült-Államok kereskedelmi suprematiájá«-ról második cikkemben: »N.-Britannia elvesztett

\*) Elég ráutalnom arra, hogy a cikk megírása óta a csatornajavaslat ellenzése kormányválságot okozott.

*hegemóniájáról*; harmadikban: »*A világhatalommá lett Német-birodalom*« kereskedelmi erejéről és politikájáról és ha csak lehetséges, — *feltételesen* ígérhetem, mert az adatok roppant hiányosak, rendezetlenek s nehezen hozzáférhetők, bár azt tartanám magam is a legérdekesebb cikknek, — a negyedikben a más igáját húzó, szegény »*Stagnáló Magyarbirodalom*«, erről a fiatal óriásról, kinek karjaiban a világhódító ereje, szívében a hódító tüze, büszke lelkesedése, vakmerő bátorsága ég, párosulva a legfenségesebb emberi érzelmekkel, politikai érettséggel, érzékkel, politikai erővel és megfontolással. S ez az ifjú óriás elgémberedett tagokkal húzza a más gazdasági igáját; vérével táplál idegeneket, míg maga éheznek! Pedig tagjairól csak egyetlen nyújtózására ezer darabra szakadva pattognának le kötelékei.

A következő három cikk adatai számokkal igyekeznek meg-rajzolni azon erőméreteket, erő és energiabeli viszonyokat otthon és nemzetközi érintkezéseiben, a melyek a jelen század nemzetközi politikai, gazdasági alakulásait irányítják és megszabják; illusztrálni fogják azon külső és belső hatalmi törekvést, mely egyedül s legszigorúbban a birodalom gazdasági érdekei körül csoportosul.

Ezenkívül *meggyőzni óhajtanák az adatok a magyar olvasót* arról, hogy minden közjogi conservatismus, aggodalmaskodás és torzsalkodás félretételével, *legfontosabb, a nemzet jövő életére majdnem egyedül és teljesen határozó kérdés*: sikerül-e, — a par excellence gazdasági kereskedelmi politika korszakában — *egyoldalú agriculturalis politikáját önálló magyar kereskedelemi, önálló magyar ipar teremtésével ilyen általános közgazdasági és kereskedelmi politikává átalakítani?*

A megoldatlan közjogi kérdéseket egyelőre nyugodni hagyva, a közeljövőben össze tudja-e szedni az ország minden erkölcsi, szellemi, anyagi erejét, minden kitartását, minden találékonyságát, hogy a legközelebbi nemzetközi szerződések tárgyalásakor, csupán *egyedül és a legszigorúbban vett magyar gazdasági érdekeket* szolgáló nemzetközi gazdasági szerződéseket kössön, természetesen az Ausztriával való *politikai szövetség* fenntartásával? És tud-e *a fennálló osztrák politikai szövetség keretén belől önálló gazdasági életet alapítani és élni?*

Komolyabb, nehezebben megoldható, súlyosabb kérdés előtt még alig állott e nemzet. Szüksége volna az éleslátás mindent átfogó s előre tudó tekintetére; a férfi minden erejére és kitartására; az elmére nehezedő aggodalom minden fontol-

gátására, lázas tevékenységére. Most alapítja meg a jövő Magyarország gazdagságát s vele uralkodó kulturális és nemzeti létét. Vagy megveti az elszegényedésnek s vele a romlásnak ágyát. A már érezhető és soha nem sejtett arányokban fokozódó gazdasági verseny szorítását nem állhatja ki, a saját hazájában idegen, barátságtalan indulatú nemzetiségeket nem tarthatja féken s nem szívhatja fel egy pusztán agriculturalis magyar nemzet, mely bomladozik; *stagnál születési s vagyoni előhaladásban* a ránehezedő, alig elbírható terhek súlya alatt!

De térjünk vissza az Egyesült-Államokhoz. Ki ne emlékeznék arra az általános »derültség«-re, mely elfogta Európát a spanyol-amerikai háború kezdetén? Háború, melyet »a föld legbékésebb« kereskedő-nemzete kezd; katonákkal, kiket tisztjeik a harctéren »uraznak« s hosszú beszédekkel visznek ütközetbe; katonákkal, kik a katonai szervezetben is fentartják polgári jogait és önérzetüket: nem mindennapi látvány! Épen szokatlan a feudális, majdnem katonai fegyelemben nőtt Európának, melynek nagy közönsége az amerikainak csak különczségeiről s pénzéről hallott s figyelme a legtöbbször csak akkor irányult az Unió felé, midőn egy-egy európai gentleman nagyobb összeggel a boldog haza nyugalmaiba vitorlázott. Csak Anglia vette komolyan. Tapasztalatból tudta, hogy az ő volt gyermeke megérdemli a legintenzívebb figyelmet. Tudta, hogy az 1776-i függetlenségi nyilatkozat óta a legújabb kor legérdekesebb s leghatalmasabb állama van kialakulóban; s hogy történelme a legtanulságosabb része az újkor történelmének. Igen, az újkor *legmodernebb, legérdekesebb s a közeljövőben leghatalmasabb állama alakult meg* az Egyesült-Államokban, egy nemzettel, mely több mint száz különféle rétegű, fajú, nyelvű, vérű, szokású népelemet volt kénytelen megemészteni, míg előállott a mai sajátos egyéni jellegű, egységes Yankee-nemzet. Több mint száz évig tartott e folyamat. Ezen idő alatt absorbeálta teljesen saját nagy országának assimilálása; alkotmányának megalkotása és fejlesztése; a különböző érdekű államok érdekeinek kiegyeztetése. Csak önmagával foglalkozhatott. Mily példátlan nehézségeket kellett az Unió kormányának a kezdet-kezdetén legyőzni, elég lesz felemlítenem az 1787-i philadelphiai alkotmányhozó gyűlést, mely a következő helyzet előtt állt: A kisebb államok a nagyobbak elnyomásától féltek. A déli »rabszolga-államok« berzenkedtek az északi, mindinkább szabaddá levő államok ellen. Massachusetts kereskedelmi érdekei előtt közö-

nyösnek látszott Virginia provinciájának Kentuckynak és Tennessee (North Carolina province) a Mississippin való szabadhajózás. New-Yersey el volt keseredve New-York ellen, a nagy államok által a kisebb államok áruira szabott vámok miatt. Virginia elszakadással s déli szövetség fölállításával fenyegetőzött. Az elkeseredett föderalisták anarchistáknak mondták a szövetség ellenségeit; míg a szövetség ellenesei idegen fejedelem alatti tirannismus felállításával vádolták a »szövetség« híveit. Ennyi nehézséget, érdekelletét kellett legyőzni és kiegyenlíteni; a fenyegető polgárháború kitörését megakadályozni. Kölcsönös engedékenység, türelem, józan ész, Washington nagysága, idealismusa, — mely benne van az alkotmányban is, — James Madison taktikája, békéltető tehetsége, Hamilton és mások támogatása, tehetsége létrehozta a máig érvényben levő alkotmányt, mely Gladstone szavai szerint: »a legcsodálatosabb mű, melyet egy adott időben emberi elme alkotott, emberi czélokra« s a melynek jellege a nagy Abraham Lincoln szerint: »A nép kormánya, a nép által, a nép javára, az isten változhatatlan törvényeinek örök-igazságú elvein felépült kormányzat.« Igen nagy volna ez az eredmény, ha többet nem tudna is felmutatni. Mi hatszáz év alatt tízszer ennyi politikai hatalommal sem tudunk néhány kisszámú nemzetiséget beolvasztani; sőt nem bírtuk a magyar politika barátjaiul sem őket megnyerni.

Ilyen állam »nem enyészhet el«,\*) ilyen állam csak nagy lehet. Nekünk európaiaknak hibánk, hogy alakulásában nem láttuk meg a mutatkozó nagyságot; nekünk hibánk, hogy nem vettük észre, hogy ez az ifjú óriás, ez a monstrum, a ki telve van energiával, intelligenciával, óvatossággal és vállalkozó kedvvel, a mik a jövő gazdasági világnak legfontosabb gazdasági tényezői« \*\*) — hogy ez ifjú óriás elérte férfikorát. A Yankee-nemzet megért világmunkájára s kész felvenni egy világ-birodaloméért a felelősséget!

Ha Európa a fejlődést figyelemmel kísérte volna, természetesnek találta volna — a miken úgy meglepődött, megdöbbsent, sőt megriadt — a manillai és san-iagoi győzelmeket. Hiszen csak külső, természetes következményei és nyilvánulásai voltak azok annak a nagy, mély, megdöbbsentő háborúnak, melyben a kereskedelem, ipar, agricultura terén leverte Nagy-

\*) Lincoln elnök szavai a polgárháború idején.

\*\*) Leroy Beaulieu: N. Wiener Tageblatt, 1001. jan.

Britanniát, elhódította ennek hegemoniáját. Nem volt e gazdasági harc enyhébb küzdelem, mint a cubai; hatásaiban pedig kiszámíthatatlan (megdöbbentő eredményeit Angliára a következő cikkem adja), csak zajtalanabb küzdelem volt. Mindkét győzelem Európa nemzetén aratott győzelem volt. Az Angliától elhódított kereskedelmi felsőség, mondhatni rákényszerítette az Unióra, hogy katonai s kolonizáló hatalommá legyen, akarata ellenére. Csak idő kérdése volt az egész hamarabb-e vagy későbben. Az Unió megértette helyzetét, bár nem várta ily hamar elkövetkezését. Hiszen gazdasági supremáciáját az utolsó tíz év alatt küzdve ki, csak egy évvel azelőtt 1897-ben tette teljessé és nem vitathatóvá. De csak politikai, katonai ténye: 1898. óta ébredt tudatára a világ, hogy az Egyesült-Államok hatalmával komolyan számolnia kell. Kereskedelmi újságok, napilapok, tudományos — angol, német, francia — lapok (sajnos egyetlen magyar sem) kezdték magyarázni: »Az Egyesült-Államok versenyét«; »Miért érzi Anglia Amerika versenyét«-t és így tovább. Németországban, az Unió productumainak invasioja miatt, nagy politikai párt tette programmjává, az amerikai cikkek beözönlésének vámvizsgálati, törvényhozási intézkedésekkel való korlátozását. Sőt a legújabban a »*The Times*«, »*Kölnische Zeitung*« etc. szerint, a legkomolyabban fölmerült a német-orosz gazdasági szövetkezés gondolata kereskedelmi téren, az Unió kereskedelmi hatalma korlátozására. Anglia terveiről tüzetesebben következő cikkem ad számot. Eddig Anglia vesztett legtöbbet. Hiszen Egyiptomban a híres katonai hidat, bár ötezer kilométerrel van távolabb az Uniótól, az Unió mérnökei építették fel, mert *olcsóbban* és *gyorsabban* dolgoznak.\*) Pedig — jellemző — alig két évtizeddel ezelőtt Liverpoolból olcsóbban lehetett szállítani a vasárúkat a mexicói öbölbe, mint a Mississippi mellékéről; és olcsóbban vihette Liverpool az angol síneket San-Franciscoba a Horn-fokot megkerülve, mint tehette Chicago. Hasonló meglepő adatokkal telve van a »*Tenth Census of the United States*«. (Washington, 1883. Govern. office.)

S ma a több ezer kilométerrel távolabb eső Unió által Dél-Afrikába, Anglia egyik kereskedelmi erősségébe, szállított,

\*) Az *atbarai* nagy hidat, melynek Kitchener *sudani* operációit kellett megkönnyíteni, amerikai cég *hét hét* alatt építette meg, míg angol cég ugyanazon munka elvégzésére *hét hónapot* kívánt. — Egyik angol vasúttársaságnak *4 hónap* alatt szállította *olcsóbban* azon lokomotívokat egy cég Philadelphiából, a melyeknek szállítására angol cég *18 hónapot* kívánt.



az angolokéval versenyző áruk 1893—1898. között vagyis öt év alatt: 139 perccenttel növekedtek, mint a jóval közelebb eső Angolországéi! És a versenyen kívül álló, speciális czikkeiből az Unió által ugyanott eladott áruk: 565 perccenttel növekedtek 1893—1898. alatt!\*)

A nagy szibériai vasúthoz, Észak-Chinában amerikai aczél-síneket raknak le. Finnország, az orosz búzatermő mezők kapujában, amerikai lisztet fogyaszt. Chinából az amerikai árú kiveri az angolét. Londonból, a lokomotívok hazájából az *amerikai gép* húzza a vonatokat. S egy londoni előkelő technikai lap az: »Engineer« szomorúan vallja meg aényt: »Az amerikai gép sokkal használhatóbb« mint a tetszetősen kiállított angol és skót gép.«

Ez adatok csak a legszélsőbb exporthatárokat mutatják. Egy ország ellen sem tör különösebben; de mivel az angol kereskedelem átölelte, hatalmában tartotta az egész földet, természetes, hogy a föld minden nemzeténél piacot szerezni törekvő yankee, vele mindenütt találkozik s összeütkezik. Némely országba még keveset szállított az Unió, — mert ne feledjük, »export-invasiója« voltaképen három évre tehető (1898, 1899, 1900); *egyidős az új gyarmatosító világhatalommal*, de nincs iparág, a mely ma már versenyét ne érezné. Néhány adat illusztrálni fogja azt a bámulatba ejtő, káprázatos haladást, a mit a Yankee-kereskedelem tett.\*\*)

1875-ig az Unió exportja mindig kevesebb volt importjánál. Ennek oka abban volt, hogy 1873-ig Anglia versenytárs nélkül állt mint gyáros és kereskedő-állam a világpiaczon. Hegemóniáját 1760-tól, — a midőn Hollandiában, a világ akkori pénzczen-trumát megingatta s magához ragadta. — 1760 és 1815 között elvitathatatlanul megalapította és 1815—1890 között London a világ pénzczen-truma volt. A mi mindenfelől az aranyak Lon-donba való özönlését jelentette.

\*) Ez adatok a »British-South-African Gazette« évi nyomtatott tábláján jelentek meg; »Harpers Weekly« 1901. febr. 6. amerikai hetilapból vettem át.

\*\*) A következő adatokat: a „*Statistical abstract of the United States*” 1898. Washington; „*Annual Report of the Chief of the Bureau of Statistics etc. of U. States*”. 1891.: a „*Statesman's Yearbook*”-ból, a „*The Times*”, „*Daily Mail*”, „*Daily Express*”, „*New-York, Herald*”, „*The Statistician and Economist*”, a „*Harper's Weekly*”, „*The Atlantic Monthly*” című könyvek s lapok sorozatos czikkeiből jgyeztem ki.

Előnyös politikai helyzetét s kereskedelmi monopóliumát kitűnően használta, mert 1845—1870 között ki nem számítható vagyont gyűjtött. Óriási összehalmozott pénzét otthon nem tudva elhelyezni, Argentínában, Ausztráliában, Indiában, Amerikában vállalatokba tette mint gyáros, ültetvényes stb. Az angol pénzen e helyek termelése, ipara fejlődésnek indult s áruikkal csakhamar megjelentek az európai piacokon, a hol versenyt csináltak az angolnak. A meglevő európai nemzetek versenyével ez csakhamar érezhetővé vált. Az angol kezdett — eleinte alig észrevehetően — tért veszíteni az ötvenes évek végén; mert az elfoglalt piacok pénze növelte fenti államok erejét. Segítségükre jött az európai politikai változás. Franciaország összeroskadt. A helyébe lépő új, első continentalis hatalom, Németország, a francia pénzből nagy erőhöz jutott ipart teremtett. A német-francia háború leveretése után következett pénzreform óriási árcsökkenést idézett elő, a mit legjobban a terményárak érezték meg. Segítette lenyomni a gabona árakat az 1850-től betelepített Iowa, Wisconsin, Minnesota, Dakota (É.-Amerikai államok) termelése, mely 1870-ben már 74 millió bushel olcsón termett búzát dobott a világpiacra. Első következése ennek s a folytonosan fokozódó versenynek az lett, hogy N.-Britannia földművelése 1879-től megszűnt jövedelmező lenni, mindjobban hanyatlott, úgyhogy a britt nemzet legfőbb táplálékát a *kenyeret, húst a hetvenes évek elejétől külföldről* volt kénytelen vásárolni *kézpénzen*. Ha ipari nyeresége kipótolta volna agriculturalis veszteségét, nem lett volna baj. De a dolog nem úgy történt. *A népesség rohamos szaporodása* ezzel együtt fokozott kiadás külföldi táplálékért; felemelt munkadíjak; a folytonosan erősödő nemzetközi verseny állandóan csökkentette bevételét is. *Kiadása nőtt, bevétele fogyott, növekedett a népesség*. Bevétele nem fedezte kiadásait, a külföldön elhelyezett tőkájének egy részét kezdte visszavonni. 1876-tól az Argentínából, Indiából, Ausztráliából, Amerikából visszahúzódó tőke az angol productiv érték kevesbedését is jelentette. A helyzet azonnal megváltozott az Unió előnyére. A fokozott fizetési kényszer alatt, hogy fizetni tudjon, fokozta ipari, kereskedelmi productivitását, mert csak olcsó és nagy tömegű áruival nyerhetett tért az angoloktól megszállt piacokon; az Unió N.-Britanniával szemben exportáló állammá lett. Míg 1848—1875 közötti 22 év alatt az Unió *importja jóval meghaladta exportját*, vagyis jóval többet vásárolt, adott ki, mint a mennyit bevett; addig

a következő 22 év (1876 —1898) alatt exportja, vagyis *bevétele* múlta jóval felül importját, vagyis *kiadását*) (kivételt tett három év: 1888, 1889, 1893, ez utolsó tudvalevőleg óriási finandziális rázkodtatás éve volt). És ezen utóbbi huszonkét év alatt, — az Egyesült-Államok hivatalos jelentése szerint, — az exporttöbblet növekedése az importtal szemben egyszerűen példa nélkül való. A nyers *export fölöslege az import fölött* vagyis *bevétel többlete a kiadással szemben volt:*

1877-ben:	151 millió dollár	( 755 m. K.*)
1878-ban:	257 »	» (1285 » » )
1879-ben:	264 »	* (1320 » » )
1892-ben:	203 »	» (1035 » » )
1894-ben:	237 »	» (1185 » » )
1896-ban:	103 »	» ( 515 » » )
1897-ben:	287 »	» (1435 » » )
1898-ban:	615.432,000	» (3075 » » )

De ez *csak a nyereséget* jelenti s nem az export s import egész összegét. Mert pl.:

1877-ben az egész exportja volt:	602 millió	dollár (3010 m. K.*)
1877-ben » » importja »	451 »	» (2255 » » )
1878-ban » » exportja »	694 »	» (3470 » » )
1878-ban » » importja »	437 »	» (2185 » » )
1898-ban » » exportja »	1 2 3 1 »	» (6135 » » )
1898-ban » » importja »	6 1 6 »	» (3696 » » )
1900-ban az egész exportja volt:	1,394.483,000	**dollár (6970 » » )

Az Egyesült-Államok összes *export többlete* az utolsó sikeres hat év alatt volt (1895—1900.) 2225 millió dollár (11,125 millió korona), †) Majdnem *négyszerese* ez az export-többlet az Orosz-birodalom összes importjának és exportjának és *hatszorosa* az orosz összes exportnak, 1899. évre. ††) Több ez az export-

\*) A dollár után zeirjeioen levő szám *millió koronát* jelent.

\*\*) Kuriosumként emlitem meg, hogy 1792-ben az Unió *összes exportja és importja tett:* 21.000,000 dollárt (105 mill. koronát). Lásd: »*Annual Report of the Bureau of Statistics on the Foreign Commerce of the Un. States*« Washington.

†) Ez adatokat a »*Whitaker's Almanack*« 1901. évi — különben *hivatalos* — adataiból számítottam ki.

††) 1899-ben Oroszbirodalom *importja* volt: 289 millió dollár és *exportja:* 364 millió dollár.

többlet (nyereség), mint a Magyarbirodalom *tíz évi* (1885—1894.) összes exportja.\*) Míg *Britannia* ezzel szemben csak 1900-ban: *1130 millió dollárt veszített*, ennyivel haladta meg *importja exportját*.

Ismétlem e nyereséget (export-többlet) nem pusztán az Unió ipari, kereskedelmi, *gyártott* árúinak többlete adja. Mert az Unió nem csupán ipari cikkeket ad el, hanem nagymennyiségű nyersárúkat (gabona, ásvány, kőszén, élőállat stb.) is. Nyersárúból azonban bármennyit rak is hajóra egy nemzet, nem lesz kereskedő, iparos nemzet pl. az orosz, magyar. A yankee nemzet roppant fejlődésének valódi alapja is *saját gyártmányú ipari* cikkeinek, nagymértékű eladása. Pusztán fém-, érczárúinak *exportja* az 1889—1898. évtized alatt 339 perczenttel növekedett; míg összes gyártott cikkeinek exportja ugyan ezen 10 év alatt 110 perczenttel lett nagyobbá. Ez tette nagygyá az Egyesült-Államokat; ez tette oly veszedelmes ellenfelévé, versenytársává az 1897-ig ipari és kereskedelmi egyeduralmat gyakorló N.-Britanniának. Az iparvállalatokba tett tőke volt: 1850-ben: 533 millió, 1860-ban: 1010 millió, 1870-ben: 1700 millió, 1880-ban: 2800 millió, 1890-ben: 4500 millió dollár körül. *1898-ban* először győzte le *pusztán ipari* árúval az Unió N.-Britanniát, azaz 1898-ig N.-Britannia egyedül messze túlhaladta gyártott cikkeivel más államok gyártott productumát. *De 1898-ban az Unió gyártott árúi felülhaladták Britanniáét is és ugyanakkor* otthon saját piacán is leszorította az idegen árúkat. Például felhozom az 1890. évet, a melyben az *Unió vett*: 357 millió dollár (1736 millió korona) árú iparczikket és 1890-ben a maga iparczikkeiből *eladott*: 151 millió dollár értékűt; ipari cikkeken vesztett tehát 106 millió dollárt (530 millió korona). Míg az Unió *1898-ban eladott*: 291 millió dollár értékűt (1455) és *vett* 231 millió dollárért iparárút; *1900-ban eladott* gyári cikkeiből: 432 millió dollárnyit (2160 millió korona) és *vett*: 329 millió dollárnyit (1645 millió korona), ez évi ipari *nyeresége* tehát 103 millió dollár. *1890—1900. tíz év alatt csupán gyári cikkeinek exportján 281 millió dollárt* (1405 millió korona) *nyert*. Gyári cikkeknél külföldről az Unióba való *importja* az utolsó tíz év alatt állandóan *apadt* s ugyanakkor az Uniónak külföldre való *ipari-exportja meghárom-*

\*) A magyar királyság *exportja 1885—1894.* alatt összesen: 9587 millió korona és *importja 1885—1894.* alatt összesen: 9546 millió korona volt, a kereskedelmi minisztérium adatai alapján.

szorozódott. Nincs toll, mely győzelmet e szerény számoknál fényesebben tudjon lefesteni.

Az Unió összes ipari termelése volt 1880-ban: m. e. 6000 millió dollár; és 1895-ben m. e. 10,000 millió dollár az »American almanac« szerint.

És ha a pusztán ipari cikkektől visszatérünk az Egyesült-Államok általános kereskedelmére, a fentebb ismertetett előnyös helyzet akkor is megmarad. Mert mint jóval előbb említve volt, az Unió általános export-kereskedelme rohamosan növekedett főként az utolsó hat évben; de ugyanakkor általános import kereskedelme aránylag keveset emelkedett.

Világosítsa a mondottakat a következő adat:\*)

Év	Export dollár	Import dollár	Az export többlete dollár
1895.	807.540,000	731.970,000	136.000,000
1896.	882.600,000	779.730,000	103.000,000
1897.	1,051.000,000	764.831,000	286.000,000
1898.	1,230.483,000	616.050,000	615.000,000
1899.	1,227.000,000	697.000,000	530.006,000
1900.	1,394.484,000	849.941,000	545.000,000
Összesen	6,594.107,000	4,439.422,000	2,225.000,000

Jó négyszerese ez az export-többlet a magyar államvasutak értékének.

A páratlan gyors haladást még szembeötlőbben tünteti fel az egyes export-cikkek növekedése. így az Unió 1889-ben 2.930,000 K. árú cipőt adott el; 1899-ben 13.555,000 korona árút, vagyis tíz év alatt ötször többet; papíráruk eladása tíz év alatt 5-ről 25 millió koronára. — *Aczél-vas* ipara 1889-ben jövedelmezett: 125 millió koronát; 1899-ben: 605 millió koronát. Ma az Egyesült-Államok gépeit használja a német gyáros; a gyárak szülőföldjén, a gépek hazájában: az angol gyáros; orosz, chinai, indiai, afrikai, és francia gyáros egyaránt Nem egyedül amerikai gépeket; de az amerikai mindenhova utat talál és jó fogadtatást. Pedig még csak a kezdet kezdetén van ipari productioja és versenye. Mi lesz pár év múlva, ha az alig egy hónap előtt alakult nagy »Aczél-trust« 1500 millió dollár (9000 millió korona!) tőkéjével kifejti erejét. Kezében tartja, egyetlen társaság ellenőrzése alatt a ma még csak sejtett gazdagságú vasbányákat, az összes, nagy gyárakat, vasutak jó ré-

\*) L.: »Annual Report etc.«

szét? Az angolok, németek már most meg vannak rémulve s mint olyan veszedelmet rettegik, mely ellen a másik négy világrész természeti kincseit és emberi tudását kell egyesíteni. Összetörheti ez a monstrum az angol, német, francia vasipart akkor a mikor akarja. Mert egy kézben van; óriási tömeget, anyagot és munkát kevés emberrel, tehát olcsón kormányozhat. Háta mögött áll az Unió több mint kilencz millió négyszögkilóméter területe közel 80 millió lakóval, mint a gazdag, az idegen vasipar ellen *vámmal biztosított piac*; s mert az Unió területén a Trust szabja meg az árakat. Így ha külföldön veszteségre dolgoznék is, az otthoni piac pótolná veszteségét. Valóban, hamar valóra válhat a »Harper's Weekly« című előkelő amerikai lapnak e heti tréfás képe, a hol a kecskeszakállas bajusztalan, czilinderes, frakkos yankee az egész földgolyóbist vette körül aczélszalagjával; de az aczélszalag az európai földrészhez szorította John Bull, a »Deutsche Michel« a muszka, a francia lábait üs, a kik kínjukban és mozdulatlanságukban az aczélgyűrűt mindjobban szorító yankeet ökleikkel az Óceánon innen hiába fenyegetik, Erőszakos fenyegetéseik ellen megvédi a yankeet nemcsak az aczélszalag szorítása, de ha mozogni engedi is őket, az aczélszat tágitásával az aczélgyűrűn levő »Modern Methods« felírás. A modern methodusnak e minden téren való érvényesítése adta meg Amerikának azt az erőt, sikert, kereskedelmi felsőséget, mely ma *utánzás, tisztelet, rettegés* tárgyává teszi a művelt világ leghaladottabb nemzetei előtt. Pedig még a kezdet kezdetén áll productiv erejének kifejlődése. Még nem virágozik minden iparág, minden termelési ág oly mértékben, a hogy a *yankee tehetsége* és gazdagon rendelkezésére álló *természeti forrásai, olcsó* szállítás lehetővé teszik.

Ezekre koránál fogva sem volt ideje. De lázas gyorsasággal dolgozik. *Ereje, találékonysága, tudása és kitartása* nem ismer lehetetlenséget, sem az ipar, sem a gazdálkodás terén. Az amerikai mezőgazdaság teljesen a magánosok tevékenységére utalva külterjes rablógazdálkodás volt. Óriási terület állt a lakosság rendelkezésére, dús östermő erővel, kevés munkással. Azért természetes volt, hogy a birtokrendszer mellett, mivel nagy területeket akart átölelni, gépekre, vagyis sok munkát olcsón végező, gyors eszközökre volt szükségük. Mert pótolni kellett a munkáskezet, az európai gazdálkodó szakértelmét, kímélni a tőkét. Így lett a mezőgazdasági gépek igazi hazája, teljes tökéletességre fejlesztője az Unió. S példátlan eredményeket ért el itt is. Farnjainak,

az azokon tett beruházásoknak, gépeknek, javításoknak értéke 1890-ben volt: *39,544 millió dollár. Négymilliónyolcszáz ezer család élt e farmokból, A farmokon levő állatok értéke 1899-ben volt 2000 millió dollár (10,000 millió korona). És hogy a szám mellett a minőség is elsőrendűvé lett, azt gazdáink előtt nem kell bizonyíthatni.)\**

Az összes gazdálkodás az utolsó tizedig magánkezekben volt, magánember tevékenységére utalva. Ma már azonban az állam is ezerféle módon segíti a gazdát. Pénz, tanács, terv, irányítás, utasítás bőven foly a földművelési minisztérium szakembereitől. Beültet pusztaságokat, a mikből rövid pár év alatt milliókat húz. Csak most jött a híre, hogy a földművelési miniszter meghonosította a macaroni-búzát; a japáni (kiushu) rizsszel értékessé, állattenyésztésre alkalmassá tette Louisiana délnyugati, Texas délkeleti, eddig értéktelen óriási részeit. Több mint 20,000.000 dollárt fektetett be s az eredmény már egy év múlva: *egy millió dollárral több rizs termett Louisianában. De »a legértékesebb—James Wilson, a miniszter szavai szerint — »a legértékesebb mindenekfelett az elsőrendű magyar búzának s némely orosz búzának Amerikában való meghonosítása; a mely hektáronkint tíz bushel búzával is többet ad, mint az eddigi búza.«\*\*)* S tekintve, hogy az Egyesült-Államokban kerekaszomban 18 millió hektár búzaföld van †) s a jobb minőségű búza termelésével hektáronkint, átlag *csak két bushellel javuljon* a termés, maga a többlet 36 millió bushelt jelent. Így gazdálkodik a yankee! Nagy veszedelmére a magyar gazdának és magyar állattenyésztésnek! S a mi ott a gyakorlatban jónak bizonyul, arra van pénz. Fősikerét azonban gyáraival aratta és aratja. Itt sem a régi módszerrel dolgozik. Gyakorlati gondolkodása, a »minden amerikaiban lappangó feltaláló képessége« végrehajtásbeli ügyessége, intelligenciája és kitartása, ez a semmi nehézségtől vissza nem riadó kitartása gépeket, vagyis munkatarkarítást visz be mindenüvé. Nem azt kérdi, hol használják ezt, vagy amaszt az új találmányt, hanem megvizsgálja mit ér; mi haszna a meglevő gépek fölött és gyors felfogással, bármi kis javítást jelent, alkalmazza.

Örökösen foglalkoztatja így a gondolkodók elméjét; új munkaszerszorzó gépekkel gazdagítja az általános ipart; eladja

\*) The Statesman's Yearbook. 1900.

\*\*\*) »Harper's Weekly« 1901.márc. 16. >The Record of Administration.«

†) Magyarországnak 1890—94: 3,108.000 hektár búzaterülete volt.

az új gépeket jó pénzért; s ő maga is javította productiv rendszerét. Tagadhatatlanul a yankee ma a feltaláló nemzet, a mint volt a múlt század hatvanas évéig az angol. A hol az angol és német ma még a nagyapái ósdi módszerével kínlódik, a yankee új találmányú gépeivel megsokszorozza, megjavítja és olcsóbbá teszi az árúját. Az angol találmányok épen olyan kincset jelentettek a nemzetnek, mint óriási — ma már kimerülőben lévő vas- és kőszéntelepei, melyekből készített gépeivel, vonataival stb. elárasztotta a világot. Gondoljunk a gőzgépre, gőzhajóra. Például Anglia hajóipara és szállítása csak *a múlt 1900. évben is 3,500 millió korona jövedelmet jelentett a brit nemzetnek.*

Ma már a britek feltaláló ereje is, úgy látszik, átömlött a brit aranyfolyamokkal a yankeek gazdag országába, a hol egyesül a természet minden gazdagsága, ki nem apadható természetes kincse, *a lakosság eredetiségével, találékonyságával, kitartásával, széles látókörével, szorgalmasságával.* Ez az ő ereje, melynek alapján *olcsóbban, jobb árút és gyorsabban* tud bármily tömegben előállítani, mint bármely nemzet. E három dolgon fordul meg a világversenyben e század kereskedelmi uralmának bírása.

*Munkásainak* magasabb díjat fizetve, mint bármely más nemzet, azok jól élnek, munkabírók, intelligensek és a mi az amerikai munkás sajátos tulajdonsága: *ambitiosusak.* Több munkát bírnak és jobban végeznek, mint az idegen. Sok más előny segíti még a fentiekén kívül a yankee iparát; a találmányok sokasága (csak 1898-ban 30,000 új szabadalom adatott ki gyáripari gépekre). Gyorsan szaporodó nagy tőkék, a mik befektetést keresnek, a terjedő nagy piacok, növelik a most is nagy termelést. Élelmes, mindenütt jelenlevő ügynökök meghonosítanak minden új dolgot a legtávolabbi vidékeken is. Fel nem tartóztatható a terjeszkedés folyamata.

Gyorsan szaporodó népességének még bőven van hely terjeszkedésre. Hiszen több mint *kétszázmillió hektár terület\*)* van elfoglalatlanul, a mi termelésre alkalmas. És terjeszkedik is ez a jólétben élő, fiatal *nagy intelligenciájú* népesség. Míg 1800-ban 900,000 angol négyszögmérföld területen élt *öt millió* lakos, *16* államban; *1900-ban* 3.800,000 angol négyszögmérföld területen *76 millió* lakos 45 államban él.

\*) Statesman's Yearbook. 1900.



Ez óriási megsokszorosodása a lakosságnak és területnek, vagyoniilag *négy százötvenszerez* növekedést jelent egy század alatt. Az Egyesült-Államok vagyona volt *1800-ban* 200 millió dollár (1000 millió korona), *1900-ban* van: *90,000 millió* dollár (450,000 millió korona). *Vasútja* minden ország között legtöbb van az Uniónak; 1899-ben 190,000 angol mértföld volt (m. e. 306,000 km.), a mi a föld összes vasútainak jó egyharmada.\*)

Külön tanulmányt szentelhetnénk, fontossága miatt, az Unió vasútügyének. Mert a káprázatos, gyorsan fejlődött vasútrendszer felforgatta 1880. óta a régi gazdasági rendet; új piacokat nyitott otthon; lehetővé tette a nagy árútömegek összecsoportosítását s a világvversenybe való zúditását; növelte a fogyasztást; kifejlesztette az ipart és nagyarányú kereskedelmet Távoli országokat kapcsolva össze, növelte azoknak egymástól való függést; *előmozdította gazdasági és politikai egységüket.* *Új irányt adott a yankee nemzet kereskedelmi, erkölcsi és politikai életének.* *Új államok kialakulását és gyors fejlődését tette lehetővé.*

Másrészt a vasutak magánosok kezében lévén, a kik üzletnek tekintik azt, monopóliumot adnak, *az átfutott vidékek áruszállítási díjának meghatározására és, így az ipari és gazdasági termelésnek szabályozójává lesznek.* Mert a viteldíjak az eladási árnak tetemes, részét teszik. Hogy mily óriási érdekeket érint a vasútkérdés üzleti szempontból is, elképzelhetjük abból, hogy vasútainak értéke (felszerelés stb.) meghaladja a *9000 millió* dollárt (*43,000* millió korona); a magyar államvasutak értéke m. e. 2200 millió korona.\*\*)

Bányászata roppant fejlett. Ércz és ásványproductumainak értéke 1898-ban volt: 862 millió dollár; 1899-ben volt: 1,211.362,000 dollár. *Kőszene és vasa* alig felbecsülhető mennyiségben van. *Vas-, réz-, arany-, ezüst-bányászata* 1898-ban: 344 millió dollárt jövedelmezett. Míg összes fém-, érezbányászati productumainak értéke: 1899-ben volt: 528 millió dollár.

\*) A magyar államvasutak és viczinálisok együtt 1897-ben *13,000 km.-t* tettek, míg a föld összes vasútai hosszát 490,000 angol mértföldre teszi a »*The Statistician and Economist*« .

\*\*) Ez üzleti érdekek, verseny, okozta az 1901. május 18. börzepánikót is New-Yorban, a midőn két társaság versenyezve a »Northern Pacific« nevű vasút részvényeinek bírásáért, a börse-manoverek következtében eddig soha nem hallott összeg: *százmillió font* sterling (2400 millió korona) veszett el, a *The Times* szerint, egy nap alatt.

Összes ásványproductumai: 1899-ben: 581 millió dollárt jövedelmeztek. A sóból, petróleumból, ásványvízből bevett (1898.): 353 millió dollárt.

Vágásra kész *erdeje* m. e. 230 millió hektár van; (Magyarországon: 13,500.000 *hold*).

Húsz milliót tevő lakosság élt 1890-ben a 450 olyan városban (az egész lakosság 30%-a), mely városok lakói 8000-nél többet tettek. Mutatja e 30%, milyen ipari, kulturális élet lehet ott. A 25,000 lakoson felüli városok száma (1900): 160 volt.

Pénzügye és pénzüzlete egyaránt a legszilárdabb alapokon nyugszik. Pedig ki nem számítható az az összeg, a mivel az Unió lakosága külföldre tartozott; kinyomozni azt aligha lehet. És e mérhetetlen adósságtól megtisztult a lakosság. A »*nemzet adóssága*« szintén apadóban van, bár itt is meseszerű számokról volt szó. A polgárháború előtt 1861-ben az államnak 50 millió dollár (250 millió korona) adósága volt és a polgárháború után 1865. augusztus 31-én az államkincstárban levő készlet levonása után *volt: 2800 millió dollár; (14,000 millió korona)* és 1900. október 1-én *volt 1650 millió dollár*. Aktívái természetesen számtalanszor többet érnek, mint passívái.

Az állam költségeiről fogalmunk lesz; ha felemlítem, hogy az 1901. évi budget<sup>1</sup> kerekszámában: *1500 millió* dollárt tesz (7500 millió korona).

Ez adatok talán fogalmat, adnak arról a szunnyadó erőről, arról az elasticitásról, jövődjéről fejlődőképességről, melylyel ez az »ifjú monstrum« bír. E század kereskedelmi versenyében nem csoda ha ma már minden nagy állam az ő kezében látja az Angliától elvett világhegemoniát. Nem csoda ha egész Európa talpra állt ellene. A mese Cyclopsainak, a bibliai Sámsonnak sziklákat rengető ereje micsoda törpeség e számokban teljesen ki sem fejezhető valósághoz! Pénzét a legnagyobb mértékben foglalták le adósságai; vagyont vállalkozásai. Erejét a nemzeti kialakulás, egységes állam-alkotása; energiáját, éberségét, a százféle elem ellenőrzése, fegyelmzése. Kitartását, hitét a külföld versenye. Éleslátását a külső és belső helyes politika inaugurálása. És ily, egész lényében való lekötöttség mellett száz év alatt (mily kicsiny idő!) olyan elemekből meg tudta alkotni a legmodernebb a legtanultabb nemzetek egyikét. Virágzó irodalma, világhírű költői és tudósai vannak. Az első európai kultúrnemzet egyetemeivel versenyző; számban, *egészséges gondolkodásban azokat felülmúló egyetemei, akadémiái;* ingyenes elsőfokú iskolái,

ismétlői; esti rendszeres tanfolyamai; minden városban nagy számmal levő *ingyenes szabad könyvtárai*, kényelmes, villanyos világítású, üvegboltozatú termekkel, külön a napilapoknak, külön a folyóiratoknak, külön a könyveknek; *egyetemei által* rendezett rendszeres és évente több százezer hallgatóval bíró *szabad tanfolyamai*: megadják a tanulni vágyónak a tanulás minden lehetőségét. Sőt csábítanak a tanulásra mindenkit, szép szóval, alkalomnyújtással; reklámmal; nagyszámú magánalapítványból ösztöndíjjal. Nincs ország, mely ezzel versenyezhetne. Európában csak Anglia és Svédország bírnak hasonló, de az Amerikait számban, minőségben meg sem közelítő nagyszabású kulturális intézménnyel. Elsőfokú nyilvános iskoláit 15,200.000 tanuló látogatja; míg 5500 nyilvános, 2000 magánjellegű középiskoláinak: 580,000; 484 egyetemének s egyetemi jellegű »College«-inek 78,000 tanulója volt 1898—1899-ben. Nők számára külön 145 magasabbfokú College van.

Ráért az Unió, hogy roppant nagy nemzetalkotó, államépítő munkájában egy század alatt oly *közlekedési hálózattal* vonja be roppant távolságokat átölelő országát és oly kitűnő rendszerrel, hogy utolsó tíz év alatt Észak-Amerika közepéből New-Yorkba vasúton szállított, lerakott, hajóra raktározott, Liverpoolba hajón vitt, ott ismét lerakott s vonaton Anglia belsejébe vitt búzáját, vasát, aczélját *olcsóbban adhatja, mint az angol a saját termésű búzáját*; vagy *saját bányáiból 4.00—600 km.-ről Londonba szállított vasát vagy kőszénét*. Ez olcsó, kitűnő szervezetű és gyors közlekedés egyik megőző eszköze Anglia világkereskedelme ellenében.

Ezenkívül óriási beruházásokat tett bányákba; javította gyárait, új gépeket vett, növelte hajói számát, a Senatus csak pár hét előtt szavazta meg a »Navy Bill«-t, melyben évi segílyt ad a hajóépítő gyárosoknak; s Pierpont Morgan, az aczél-truszt alapítója, május hó második felében vásárolta meg az angolokról egyik legnagyobb szállító-társaság hajóit s a szállítás jogát 14 évi monopóliummal, saját aczéla és vasa szállítására. Fejedelmi összegekkel elsőrendűvé tette posta-, távírda-, telefon-rendszerét.

A »New-York Herald« 1901 február 16-i és 18-i száma szerint csak idő kérdése az Uniónak Európával való *telefon-összeköttetése* is. A Harvard-egyetem egyik magántanárának, a szerb születésű dr. Pupinnak találmányát, mely a kábelt a saját telefonrendszerével köti össze, az amerikai kábel-társaság már meg is vette 500,000 dollárért!

És e mellett olyan mennyiségű *aranyat* halmozott össze,

a mennyi ma Londonban sincs. Sőt épen a múlt évben Londonnak kétszer is New-Yorkból kellett aranyat kölcsönözni, a miről II. cikkemben lesz szó.

*Pénzüzeti rendszere új, eredeti, genialis*, melyek alapján kötött üzletein Európa ósdi felfogásával és rendszerével csak bámul. És a mellett nem koczkáztatott. Mily biztos alapokon nyugszik üzlete élete, bizonyosága a nemrég lefolyt börzepánik és óriási veszteség, mely más államban megakasztotta volna, bukásba rántotta volna az egész üzleti életet, míg ott pár nap alatt minden rázkódtatás nélkül folyt minden tovább. Nem ingott meg egy bank, egy üzlet, egy nagy kereskedőház fizetőképessége, hitele; nem szállt le egy jó papír értéke sem.

Íme a képe az »ifjú óriásnak«. Túl a legnagyobb dicsérettel sem becsülhető erejével csak most kezdett a munkához.. Mit végeznek ez izmok, kire sújtanak le, mit produkál az eredeti,, gondolatokkal, új dolgokkal telt agy, humánus érzés: mindazt sejteni lehet, megmondani aligha. Annyi bizonyos már eddig is,, hogy ez öreg, félig kimerült kontinensnek, találékonyságban is megfogyatkozott nemzeteit megremegtette s ki nem használt világrészek megszállására szorította a világversenyben való puszta megjelenésével. Mert hiszen a verseny igazi küzdelme még csak ezután következik. Világokat megrendítő tusakodás lesz az; bukással és romokkal, a minőket történelem még föl nem jegyzett s vagyombeli, politikai növekedéssel, a milyenről a mai század gyermeke is csak álmodozhat. Ma még minden nemzet a tusakodásra való előkészületben ég. Annak az oka pedig, hogy az az előkészület ilyen nagy arányokat öltött; hogy Európa, Ázsia, Amerika, Afrika van benne lefoglalva: az Unió az oka. 1. Az Unió árúinak nagy tömege, olcsósága, terjeszkedni tudása, kedvezőtlen viszonyok között is. 2. A verseny következtében *lennyomott árak*, melyek az európai *magas munkadíjak* mellett, óriási veszteséget is okoztak Angliának főként. 3. A szállítás olcsósága, könnyűsége. 4. Az Unió bányáinak arany-, ezüst-, vas-, kőszén-, réztelepeinek gazdagsága; gyáraknak nagy iparoscentrumok közelében való fekvése, tehát az olcsó feldolgozhatóság lehetősége, egyrészt, adják azon tényezőket,\*) a mik a Chinára, Mandsuriára Dél-Afrikára vetették a hatalmakat. Mert az európai fejletlenebb

\*) Lásd: Brooks Adams, amerikai gazdasági tudós cikkét, »Atlantic Monthly« 1900. szeptemberi sz.-ban: »Russia's Interest in China« .

gyáripar (igen fejletlenebb, ezt ma elismeri Anglia és Németország minden elfogulatlan szakembere, a mint kiviláglik), a kimerülőben levő, vagy közeli kimerüléssel fenyegető angol és német kőszén-, vas-, réztelepek; a magas európai munkadíjak; olcsó árak: alig adják meg a yankeével való versenyzés lehetőségét. Olyan telepeket igyekeznek találni minden nemzet, a hol *bőséges nyersanyag, olcsó munkaerővel* aknázható ki, mint a milyen a yankee-é. Ilyen bőséges természeti kincsessel megáldott ország China is, a hol a geológusok szerint Shansi, Honan és Közép-China területén a világ leggazdagabb vas- és kőszéntelepei vannak. A mely hatalom ezt megkeríti s az olcsó chinai munkaerővel kihasználja, az a világ kereskedelmi uralmáért folytatandó harc felét legalább megnyerte. Nem az agyagos chinai terület, nem is chinai Helena a versengés és féltékenykedés oka (a mely féltékenység a mi lapjaink szerint teljesen érthetetlen is), hanem a chinai föld gyomrának kincsei. Másrészt *az a kereskedelmi haszon*, a mit a chinai területen élő milliókon az illető terület tulajdonosa nyer. Nem kicsinylendő összegeket jelent ez a kereskedelem sem. Hiszen az ókortól kezdve a mai napig a »Kelettel« kereskedő nemzetnek: a Kelet, a gazdagság a kincs elképzelhetetlen nagyságát jelentette. És nem alap nélkül. A nagyobb kincset azonban ma a »Kelet« földjének belseje rejti; a kereskedelmi összeköttetés és haszon velejár a földdel. Az Uniónak elég, Chinával kereskedelmi összeköttetése; *elég ha megszerzi Chinát piaczaul*, ez a magyarázata a jelen crisisben való tartózkodó, mondható: egyedül nála valóban őszinte »béke« politikájának Chinával szemben. Habár nem hagyná »általános osztozkodásnál« a maga területi részét sem. A chinai és ázsiai piacot azonban az Unió bírni akarja; bírnia kell, ha fázik is a megszerzéssel járó áldozatoktól és izgalmaktól. Rákényszeríti erre végzete, óriásilag növekedő ipari fölöslege. Egyenesen életkérdés az Uniónak, talál-e arra új piacot. Ezen új piacchoz való hozzáférhetés s az odavivő út biztosítása kényszerítette rá a Cubai, Philippini-szigetek meghódítására; a Panama-, Nicaragua-csatornák kiépítésére. Mennyire égető a jövő fokozott versenyében való sikeres küzdelem folytatására új, gazdag érez-, s kőszéntelepek szerzése; legérdekesebben bizonyíthatja az angol gyárosok legújabb ténye, hogy lépéseket tettek a Norvégiában levő gazdag vastelepek megvétele dolgában.\*) Egyedüli birtokosai óhajtának

\*) »The Times« 1901. márcz. 23—27. sz.

lenni, Spanyolország és Norvégia gazdag vastelepeinek. Pedig; Angliának gyarmatai is vannak s azok között ott van Canada is! Annál szorítóbb a helyzet Németországra, Oroszországra, és. Japánra. E gazdasági kincsek; kereskedelmi érdek; a világ nemzetekinek mind élesebbé váló kereskedelmi versenye; pecsételték meg a szerencsétlen China és Kelet-Ázsia sorsát. Azután következni fog Afrika consolidatiója, a mit Anglia a búrok leverésével kezd meg (épen az a másik oka Anglia háborújának, hogy a független búr államok akadályozták kelet s délafrikai birtokai consolidatióját). S megindult a mozgalom észak-nyugaton is Maroccoval a francia birtokok kikerekítésére. Majd következik a többi is.

A felsorolt adatok erőt, erőviszonyokat fejeznek ki. Ezen adatokban kifejezett erőnek s erőviszonyoknak kényszerű következése a jelen század terjeszkedő politikája, a mely érvényes, az egész művelt világra (Európára, Amerikára). Most végezzük e máris hosszúra nyúlt cikket két idézettel. A brit Imperium volt és »leendő« miniszterelnöke lord Roseberry épen nem mondható hiszékeny és rémetlátó politikusnak s azt mondja: »Amerikán és Németországon kell tartanunk figyelő tekintetünket ma és a jövőben azon éles és *hatalmasan növekedő* verseny miatt, mely *végpusztulással fenyegeti kereskedelmünket*. S figyelmükbe kell ajánlanom, hogy nagyon sok e két országban a meglátni való. *De főként Amerika* (az Uniót érti) *fenyeget*. Az amerikaiak ébersége, ki nem számítható természeti segédforrása és kincse, éleseiméjűsége, vállalkozókedve és roppant népessége — mely a következő húsz év alatt száz millióra fog emelkedni: *rettenetes ellenfeleinkké* teszik. *Szemtől-szembe állunk olyan internacionális-kereskedelmi conflictussal*, melynek nagyságát és következéseit hozzávetőleg is lehetetlen megmondani!«\*)

És mit mond a német birodalom:

A »Hamburger Fremdenblatt«: »Az amerikai veszély«-ről írt cikkében, előadva az Unió pénzügyminiszterének évi jelentését, így folytatja: »Mindenki, a ki ismeri az Unió mai helyzetét és megérteni tudja annak következéseit, beismeri, hogy az *Amerikából fenyegető veszélyt nem lehet eléggé nagyítani, vagy sötétben festeni*. Valóságos és komoly veszedelem az. A veszély pusztá felismerése azonban haszontalan; szembe kell vele szálla-

\*) »The Times« 1901. jan. 17.

nunk, *legyőznünk*, vagy legalább a lehetőség határai között, kisebbítenünk kell hatásait. Lehetséges-e ez, és milyen eszközökkel? E kérdésre csak egy felelet lehet: »Amerika ellen *csak saját fegyverével* küzdjünk! Az ütközeteket vívjuk az ő fegyverükkel és *ha lehetséges* (!) javítsuk az ő fegyverüket. Világosabban szólva, az országnak s Európának az ipar minden ágában javított módszereket kell elfogadni, több és produktívabb gépeket kell használni. *Gyárosoknak és kereskedőknek Amerikába kell menniök, küldjük oda segédeinket, munkásainkat, ne csupán azért, hogy felületesen megnézzék, hanem tökéletesen tanulják az ott alkalmazott üzleti módszert; megtanulják, elfogadják és a hol lehetséges javítsák!*« (Ezt kérem német szakember írja!)

A mire a »Harpers Weekly«\*) című amerikai lap megjegyzi, »Nagyon sok körülmény — érzelmi és kereskedelmi — működik arra, hogy lehetetlenné tehessük Európának, Amerika haladásának és növekedésének komolyabb megakadályozását. Rövid ideig akadályokat gördíthetnek utunkba, de *állandóan* az Unió kereskedelmi terjeszkedését *a világon csak egyetlen egy nemzet akadályozhatja meg: önmaga.*« A jövődő supremációjáért áldozni kell, szorgalmasan, energikusan dolgozni, egyetértve bátran előrehaladni. Ezt megtette s ma fokozottabb mértében teszi a yankee nemzet.

Az idő s a körülmények az ő pártján állanak.

Ráczy Gyula.

\*) 1901. február.